

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Bartók István halálára.

Nem várta senki, mégis megjelent
A bús enyészet gyászos angyala,
Elvitte tőlünk szellemszárnyakon,
Ki barátunk, jóltevőnk vala.
Mint vágyott élni, tenni, küzdeni!
Szent tűz hevité drága kebelét.
Kis körben is sokat akart tenni,
Az annyit küzdött magyar nemzetért.

Az ismeretek drága kincseit
Mint szórta szélyel áldott szelleme,
Mint a nap szórja fénylő sugarát
Virágra, lombra, kopár bérczre le.
S naponta ingyen hányat gyógykezelt!
Hány árva könnyét törülte le!
Ki ily nemesen tölté életét,
Emléke nem száll sirba ő vele!

Emléked él s örökre élni fog
A jók szívében, oh kedves halott
S sirhantodon, melyen megkönyvezéuk,
Kristály jellemed fénye felragyog.
Alapítványt tesz drága nevedre
A jótékonyág áldott angyala,
Hogy az ifjuság a jóért, nemesért,
Mint te, hevüljön, égjen általa.

A Szurátei kávéház.

Indiának Szuráta nevű városában volt egy kávéház, a hová sok idegen gyült délutánonként. Egykor egy Persiai Szejjid vagyis irástudó érkezik oda, a ki egész életében mind theologiai könyveket irt s utóljára oda jutott, hogy nem hitt Istent.

— Mi az az Isten? mondá; honnan kerül elé? mi teremtette? hol van? Ha test volna, látná az ember; ha lélek volna, értelmes és igazságos lenne; nem engedné meg, hogy szerencsétlenek, nyomorultak lennének a földön. Én magam, a ki annyit munkálkodtam az ő szolgálatában, főpap volnék Ispahánban s nem kellett volna elmenekülnem Persiából, a hol abban jártam, hogy felvilágosítsam az emberek elméjét. Tehát nincs Isten.

E szerint a nagyravágyásától elbolondított irástudó addig okoskodott minden dolgok mivoltáról, hogy utóljára elvesztette az okosságát s azt hitte, hogy nem az ő saját értelme, hanem az nem létezik, a ki kormányozza a világot. Rabszolgája egy félmeztelen kaffer volt, a kit a kávéház ajtajánál künn hagyott Ő maga egy dívánra heveredett s egy csészécske opiumot szürcsölt. Az ital hevitni kezdvén az agyvelejét, megszólítá a rabszolgáját, a ki egy kőpadon ült, sütötte a nap s azon igyekezett, hogy elhajhássza a legyeket, a melyek majd megették.

— Nyomorult fekete! hiszed, hogy van Isten?

— Hogyne volna! felelt a kaffer.

Ezt mondvá, kivőn rongyos kötényéből, a mely övezte, egy otromba fabábot s mondá:

— Ez az Isten örködik felettem a mióta a világon vagyok; a hazámbeli körifának egy ágából van faragva.

A kávéházbeliek mindnyájan elszörnyűködtek a rabszolga feleletén, szintűgy mint az ura kérdésén.

Ekkor egy brahman vállat vonitva, monda a négernek:

— Szegény boldogtalan! hogyan! hát te az istenedet az övedben hordozod! Tudd meg, hogy nincs más isten, csak Brahma, a ki a világot teremtette s templomai a Ganges mellékén vannak. Papjai csak a brahmanok s az ő örködése alatt léteznek százhuszezer esztendő óta. Indiak minden viszontagságai mellett.

Rögtön egy zsidó ügynök vevé át a szót és monda:

— Hogyan hihetik a Brahmanok, hogy az Istennek csak Indiában vannak templomai s hogy Ő csak kásztjok kedviért létezik? Nincs más Isten, csak az Ábrahám Istene, a kinek nincs más népe, csak az Izrael népe. Ezt, bár el van széledve az egész földön, fenntartja Ő, mig összegyűjti Jeruzsálembé, hogy neki adja a földnek birodalmát, midőn felépíti az ő templomát, mely egykor a világ csodája volt.

E szavakat mondvá, néhány könyecseppet hullata az izraelita. Tovább is akara beszélni, mikor egy kékpálastos olasz haragosan közbevágá:

— Kegyed igazságtalanná teszi az Istent, midőn azt mondja, hogy Ő csak az Izrael népét szereti. Sőt levette a kezét róla több, mint ezerhétszáz esztendő óta, mint következtetni lehet már az elszélesztéséből. Az Isten mai napság minden embert a római catholicusok egyházába hí, a melyen kívül nincs idvesség.

A Trankebari térítő protestans dán pap arra elhalványodik s imigy felel a catholicusnak:

— Hogy lehetséges az idvességet a kegyetek bálványimádó közössége keretébe szorítani? tudja meg, hogy csak azok fognak idvezülni, a kik az Evangélium szerint Jézus törvényéhez hiven lélekben és igazságban imádják az Istent.

Ekkor egy Szurátei vámházbeli török hivatalnok, dohányzás közben így szóla komoly arcczal a keresztényekhez:

— Tisztelendő atyák, hogyan akarják az Isten ismeretét egyházaik számára foglalni el? A Jézus törvénye el van törölve, mióta eljöve Mahomed, a Vigasztaló (Paracletus), a kit maga Jézus, az Isten igéje jósolt meg.*) A kegyetek vallása még csak néhány országban áll fenn és romjain emelkedett fel a miénk Európának, Áfrikának, Ázsiának és szigeteinek legszebb tartományjaiban. Az ül ma a Nagy Mogol trónusán**) és terjeszkedik a fényes műveltségű Chináig. Kegyetek maguk elismerik a zsidók elvetését az ő elaljasításokban; ismerjék el hát a próféta missioját is az ő győzelmeiben. Csupán csak Mahomed és Oman hivei fognak idvezülni, mert a kik Alit követik, azok hitetlenek.

E szavakra a szejjid, a ki Persiából az Ali ott uralkodó felekezetéből való volt, mosolyogni kezdett; de a kávéházban lármás czivódás keletkezett, minthogy az ott levő idegenek különböző vallásuak voltak és közöttök még Abyssiniai keresztények, koptok, lámaisták, Arab ismaeliták és géberek, vagyis tűzimádók. Mindnyájan vitatkoztak az Isten mivolta és tisztelete felett s mindenki azt állította, hogy csak az ő hazájában és felekezetében van az igazi vallás.

Volt ott egy Chinai tudós is, Confucius tanítványa, a ki tanulás végett utazott; ott ült egy zugában a kávéháznak; itta a theáját, hallgatta mit beszélnek s nem szólott egy szót sem. A török vámhivatalnok feléje fordulván, hangos szóval kiálta reá:

— Jámbor Chinai, kegyed csak hallgat, pedig tudja, hogy sokféle vallás behatolt Chinába. Hazájabeli kereskedők, kiknek szolgálatomra volt szükségök, beszéltek nekem s azt is mondák, hogy a legjobb a Mahomedé. Szolgáltasson kegyed is mint ők igazságot neki: mit gondolt kegyed az Istenről s az ő prófétája vallásáról?

Erre nagy hallgatás lett a kávéházban. Confucius tanítványa behuzván kezeit köntöse bő ujjaiiba s mellére tevén keresztbe, gondolkodott egy keveset s aztán szelid, de komoly hangon így szóla:

*) Ján. ev. 15. r. 26. v.

**) E történet írásakor még fennállott a Nagy Mogol birodalma Indiában. Trónusa Delhiben volt.

— Uraim, ha megengedik, hogy azt mondjam, a fennhéjjázás gátolja az embereket minden dologban, hogy ne egyezzenek véleményökben; ha leszen türelmök meghallgatni, elbeszélem egy példáját, a mely élénk emlékezetemben van. Mikor Chinából elindultam, hogy Szuratéba jöjjek egy angol hajóra ültem, mely földkörüli utazást tett. Utunk folytán Szumátra sziget keleti oldalán veténk horgonyt. Déltájban én és a hajósnép egy része kiszállánk s leülénk a tenger partjára közel egy faluhoz kokus-pálmák alá, melyeknek árnyékában különböző tartományokból való emberek pihentek. Egy vak ember érkezék oda, a ki valaha addig nézegette a napot, míg elvesztette belé a szemevilágát. Abban a nagyravágyó bolondságban sínlett, hogy ő megismeri a nap természetét s birtokába veszi a világot. Felhasználta az optikának, a kimiának, még a necromantiának is minden segédeszközét, hogy palaczkba rekeszthesse a napvilágot. Minthogy semmikép sem sikerült neki, így szóla:

— A nap világa nem folyékony, mert a szél nem bírja mozgatni; nem szilárd, mert nem lehet eldarabolni; nem tűz, mert nem alszik el a vízben; nem légnemű, mivel láthatni; általában nem is test, mivel nem lehet fogdosni; még csak nem is mozgás, mert hiszen a legkönnyebb dolgokat sem bírja meglendíteni: így hát éppen semmi. — Elég a hozzá, hogy addig nézte a napot s okoskodott a világáról, míg a szeme világát elvesztette, mi több, az eszét is. Azt hitte, hogy nem a látása, hanem a Nap hiányzik a világegyetemben. Vezetője egy néger volt, a ki leültetvén az urát egy kókuspálma árnyékába, felvett egy diót a földről, héjjából egy mécesest faragott, csepűjéből belet csinál s a dióbélből egy kis olajat présele belé. E foglalkozása közben, mondá neki a vak:

— Nincs hát már világosság a világon?

— De van, felele a néger, a Napé.

— Mi az a Nap, kérdé továbbat a vak:

— Biz' én nem tudok, felele a Áfrikai, egyebet felőle, hanem csak azt, hogy felköltével megkezdődik a dolgom s lementével elvégződik. Az ő világossága nem érdekel engemet annyira, mint a mécessemé, a mely megvilágítja kunyhómat: a nélkül nem szolgálhatnám éjszaka kegyedet.

— Az én Napom ez.

Meghallja egy közel falubeli mankón járó ember s azt hívén, hogy a világtalan ember vakon született, monda neki:

— Tudja meg, hogy a Nap egy tűzes golyó, a mely mindennap ki kél a tengerből s minden estve elbukik nyugot felé a Szumátrai hegyek közzé. Azt kegyed is éppen úgy láthatná mint mi, ha látni bírna.

Egy halász váltá fel a beszélőt s monda a sántának:

— Látszik, hogy kegyed soha se távozott el a falunkból. Ha jó lába volna s megkerülte volna Szumátra szigetét, tudná, hogy a Nap nem bukik el a hegyei közzé, hanem minden reggel a tengerből kél ki

s minden reggel abba merül vissza, hogy hűsítse magát Ezt mindennap láthatni hol a keleti, hol a nyugoti partoknál.

Ekkor egy indiai lakós monda a halásznak :

— Hogy lehet azt hinni józan ésszel, hogy a Nap tűzgolyó és mindennap a tengerből kél ki s oda merül vissza s még sem alszik ki benne? Tudja meg hát, hogy a Nap egy dájta, egyike a mi isteneinknek, a ki mindennap megjárja a szekerén az eget, megkerülve a Méra hegyet; hogy mikor megfogyatkozik, egy Ráhu nevű sárkány nyeli el s a Ganges mellékén lakó indusok könyörgésére menekül meg. Bolond képzelődése egy Szumatrai lakósnak, ha azt hiszi, hogy a Nap csak az ő láthatárán világít, és csak olyan ember fejében teremhet, a ki csak sajkán utazott.

Egy laskár, egy ott kikötött kereskedő hajócska főnöke megszólal :

— Még bolondabb képzelődés azt hinni, hogy a Nap többre tartja Indiát, mint a Földnek valamennyi más tartományát. Utaztam a Vörös-tengeren, az Arab partok körül, a Molukkai, a Philippi szigeteknél; a nap éppen úgy világítja azokat, mint Indiát. Nem kering semmi hegy körül, hanem a Japáni szigeteknél kél fel s messze nyugatra, Anglián túl megy le. Bizonyos vagyok benne, mert még gyermek koromban hallottam a nagyapámtól, a ki a tengerek széléig járt.

Többet is akart beszélni, de egy hajós néptünkből való matróz félbeszakítá, mondván :

— Nincs tartomány, a hol jobban ismerjék a Nap járását, mint Angliában: tudják meg hát, hogy a Nap sehol se kél fel és sehol se nyugszik le. Szüntelen kerülgeti a világot; és én bizonyos vagyok benne, mert mi is megkerültük s mindenütt láttuk.

Ekkor egy nádbotot vón a kezébe, egy kört karczolt a homokba s igyekezett megmagyarázni hallgatóinak a nap járását egyik térítőtől a másikig; de nem sikerülvén neki, a hajó kalauzát hívá bizonyosságául annak a mit mondott és mondani akart. Ez a kalauz okos ember volt, a ki szó nélkül hallgatta addigé az egész vitatkozást; de látván, hogy mindenki elhallgatott s várja, hogy ő szóljon, inígy kezdé beszélni:

— Mindnyájan tévednek kegyetek és tévesztik egymást. A Nap nem kering a Föld körül, hanem a föld kering körülte, feléje fordítván huszonnégy óra alatt sorban Japánt, a Philippi, a Molukkai szigeteket, Szumatrát, Afrikát, Európát, Angliát és egy rakás más tartományt. A Nap nem világít csupán csak egy hegyet, egy szigetet, egy láthatárt, egy tengert, sőt nem is világítja csak a Földet, hanem a világegyetem középpontjában van, a hol amazzal együtt öt más bolygó világít, melyek szintugy körülte keringenek és némelyikök nagyobb mint a Föld és jóval távolabb van a Naptól mint a Föld Nem is szólok a holdakról, melyek a Nap világát tükrözik vissza a bolygókra. Ezekről az igazságokról minden ember meggyőződhetik, ha szemügyre veszi az eget s nincs az a fennhéjázó képzelődése, hogy a Nap csak az ő honára süt.

Igy beszéle hallgatói nagy bámultára a hajókalauz, a ki a Földet körül hajózta s az égi jelenséget szemmel tartotta

— Éppen úgy van a dolog az Istennel is, folytatá Confucius tanítványa, mint a Nappal. Mindenki azt hiszi, hogy csak az övé, vagy az imaházáé, vagy legalább a nemzetéé vagy honáé. Minden nép a templomaiba véli beférkeztetni azt, a kit az egész világ sem foglalhat bé. Már pedig van-e templom, mely hasonlithasson ahhoz, a melyet az Isten épített, hogy minden embert azon egy közönségbe gyűjtsön? A világ minden temploma csak a természetet utánozza. Lelünk bennök legtöbbször szenteltvíztartókat, oszlopokat, boltozatokat, lámpákat, szobrokat, feliratokat, szent törvénykönyveket, áldozatokat, oltárokat és papokat. De melyik templomban van oly rengeteg szenteltvíztartó, mint a tenger, melyet nem lehet egy csigahéjba szorítani? melyekben vannak oly szép oszlopok, mint az erdők, vagy a gyümölcsöskertek élőfái? oly magas szobor, mint az ég és oly fényes lámpa, mint a nap? Látunk-e érdekesebb szobrokat, mint a teméntelen élő és beszélő lények, a kik egymást szeretik és egymáson segítenek? oly érthető és vallásosabb feliratokat, mint a természet jótételei? oly egyetemes törvénykönyvet, mint az Isten iránti hálánkon alapult szeretet és felebarátaink iránti saját érdekünkön alapuló szeretet? vannak-e szivrehatóbb áldozatok, mint azok a dicséretetek, melyeket annak mondunk vagy éneklünk, a ki mindent adott nekünk és jó indulataink azok iránt, a kikkel mindenünket meg kell osztanunk? van-e végre oly szent oltár, mint a derék ember szive, melynek Isten a főpapja? Tehát minél tovább terjeszti az ember az Isten hatalmát, annál közelebb jut ismeretéhez; és minél elnézőbb, engedékenyebb lesz az emberek iránt, annál jobban fogja utánozni az Ő jóságát. Azért hát az, a ki az egész világra kiterjedő, Isteni világosságot élvezi, ne fitymálja a babonást azért, hogy csak egy sugár szálát sejtje az ő bálványában, sőt még az istentagadót se, a ki attól egészen meg van fosztva; nehogy úgy járjon, kevélysége büntetéséül, mint az a bölcselő, a ki birtokába akarván venni a nap világát, megvakult s arra szorult, hogy egy néger mécsese legyen a kalauza.

Igy végzé beszédét Confucius tanítványa s azok, a kik vallásaik elsősége felett vitatkoztak, mély hallgatásba merültek.

Bernardin de Saint Pierre.

Ford. Dr. Brassai Sámuel.

Dr. Bartók István.

(Arczképpel.)

Szül. 1845. júl. 4-én, meghalt 1889 aug. 25-én.

Augusztus 25-én délután három és négy óra között Sámuel napot köszönteni mentünk a külmonostorutczába, a legidősebb Sámuelhez. Menet köszöntünk az utca kezdetén egy ablakban könyöklő vidám s nyílt arczu férfinak. Kedélyesen fogadta. Jövet egyikünk odament az ablakhoz s egy jó fertály óráig tárgyalták a napi eseményeket. Szemé-

lyi volt a nagyobb rész s úgy kell lenni, hogy miadkettőt érdekelte, mert szüntelenül jó izüen nevettek. Fél öt órakor elment a vendég, s a ki az ablakban volt öt órakor még egy kedves öreg barátját fogadta. Egy-két könyvbe bepillantottak, egy-két tudományos kérdésről szólottak. A vendég távozott. Egy másik félóra mulva szédülést, főfájást és eddig ismeretlen belső zavart érzett az elébb kedélyes férfi. Orvosságot vett, orvosért küldött, önként ágyba feküdt, nagyon rosszul érezte magát, „most már végem van“ szólt, s mielőtt orvos érkezett volna, szivszélhűdés érte . . . s halva volt az orvos, a jó barát, a kedélyes férfi, az egészséges ember: Dr. Bartók István. Ágya mellett a család egyetlen férfi tagja, a gyámolításért nevelt fiához jött gyámtyja Dr. Bartók Zsigmond állott megtörve, megsemmisítve. Egy óra multán az egész város telve volt a hihetetlen halálhírrrel s a gyászos ház könyező barátokkal. . . .

Bartók István született 1845-ben jul. 4-én Székely-Udvarhelyen, hol atyja, a sepsi szentiványi nemesi Bartók család egyik sarja, megyei orvos volt. Csak egy évig voltak a szülő városban, mert atyja 1846-ban Tordára ment sókincstári orvosnak s mint ilyen működött élete végéig, 1858-ig, közszeretetben. A fiu csak tizenhárom éves volt, s máris árva, de nem elhagyott, mivel nagybátyja Dr. Bartók Zsigmond, radnai kincstári orvos, magához vette, örökbe fogadta s taníttatta Kolozsvárt az unitárius főiskolában. 1864-ben végezte a gymnasiumot, elődei, t. i. nagyatyja Bartók János volt abrudbányai kincstári orvos, (Ez a Bartók János unitárius létére abban a szerencsében részesült, hogy József császártól ösztöndíjat uyert és élvezett), atyja Bartók István, nagybátyja Bartók Zsigmond nyomdokát követve, ő is az orvosi pályát választotta s hogy elkészüljön, Bécsbe ment. Hat esztendőtt vett igénybe az orvosi előzetes tanulás, s eredménye lett, hogy az összes orvosi tudományok tudorává avattatott.

Tizenöt esztendő jutott Bartók Istvánnak a munkásságra s ez alatt az idő alatt nagyon sokat, helyesebben szólva igen sokat végzett. Vegyük csak számba munkássága terét. 1872-ben polgári iskolai tanár lesz, 1874-ben az unitárius főiskolához alkalmaztatik a természetrajz tanítására, Gegenbauer József magán leányiskolájába meghívja 1874-ben a természetrajz és természettan tanítására, 1877-ben a kereskedelmi akademia feláll s Bartók István tanárrá lesz benne, 1882-ben az egészségtant kötelezett tantárgyá teszi a minister a papnöveldeknél s őt az unitárius egyház az egészségtan rendes tanárává választja, ugyan-

ott elvállalja az iskolai kórházi orvosságot s gyógyít néha nyolcz—tiz beteget; a Mária Valéria leány-árvaháznak orvosa lesz, nagyszámu házhoz bejár gyógyítani mint házi orvos s ezek mellett elég időt nyer arra, hogy a „Család és Iskolá“-nak főmunkatársa legyen, a „Keresztény Magvető“-be orvosi tanulmányokat írjon s a Dávid Ferencz Egyletben felolvasást tartson. Az olvasó elfárad, míg végig néz ennyiféle hivatal nevében, s még nincs megmondva minden. Még a legfőbbet hagytuk el, azt, hogy minden délelőtt 11—1-jig magán kórház volt lakása, hová számos beteg járt mindennap. Nem túlozok, ha azt mondom, hogy mint tanár a heti 43 órát, mint orvos a számtalan gyógykezelést kitünő kedvvel, nemcsak, hanem szenvedéllyel végezte. Hogy lehetett mindez? De hát hogy lehetett az, hogy ezek mellett folytonosan szerezte a szakkönyveket, folytonosan tanulmányozott? Ugy, hogy a reggeli öt óra soha sem kapta ágyában. Ugy, hogy egy nap 14 - 15 órát foglalkozott. Csodálkoztam rajta, de azt hittem, hogy erős szervezetéhez van arányítva ez a sok munka. Csalódtam én is, ő is. A munka nem volt erejével arányban. Igen sok volt, s az a sajnos, hogy ezt halála előtt csak egy évvel gondolta meg.

A f. évben márcziusban lehetett, hogy egyszer találtam az úton. „Meghúzódtunk egy kissé, doctor ur“ -- szólék tréfásan. Most már baj van „lelkem tanár ur“ felelt rendes szójárását szerint. A mikor a mult ősszel a visszatérésre a jelszót először megadta, akkor már nem volt jól, most, mikor ily lehangolva beszélt, éppen rosszul volt, de senki sem hitte, hogy oly komoly a baj, kivéve bátyját, a ki sokszor tanácsolta, hogy forduljon orvoshoz. Se bátyjának, se barátainak nem fogadott szót. Abban a hitben élt, hogy az orvos meggyógyíthatja magát . . . Fájdalom, nagyon csalódott ő is. Az utolsó nap délutánján megengedte, hogy orvosért küldjenek. Az orvos későre érkezett: már hat órakor halva volt.

A dr. Bartók élete — bár családi kört nem alkotott — nem volt örmötelen. Neki öröm volt a munka, s boldogította, ha a betegségeket tanulmányozhatta s a betegeket gyógyíthatta. Bartók kedélyes ember volt. A józü tréfát szerette, de a gúnytól sem irtózott, kivált ha a társadalmi kifuzamodásokról volt szó. Mint a test megromlott tagjait késsével, úgy szerette vagdalni a társadalomnak beteg tagjait megjegyzésével. Nem nagyon bánta, ha vész a mi „haszontalan“, de igazi keresztényies részvétellel volt a „jóraivalók“, a szegények s az árvák iránt. Megrendítő volt az a jelenet, a melynek háza a halála utáni napon színhelye volt. A Mária-Valéria árvaház szembeteg leánykái egymást kézen

fogva mentek hozzá, mint a megelőző napon, hogy gyógyítsa szemüket. Egészen bementek a házba s a szegény szerencsétlenek nem akarták megérteni, hogy mi történt. . . . Egyszer csak sirni . . . zokogni kezdtek keservesen, s azzal haza mentek kétszerte betegebben, mint a hogy oda mentek volt. Szegényeknek tegnap olyan jól esett, hogy a doctor bácsi „gyermekemnek“ szólította, s ime most már nekik ez sincsen. Azok a könnyek igazat beszéltek. Bartók István egy jó szívű ember volt.

Én őt tiszteltem, mint lelkiismeretes tanárt, bámultam mint fáradhatlan orvost, s szerettem, mint nemes szívű embert, de azt hiszem, hogy mind a tanárt, mind az orvost ez tette feledhetlenné az emberek között. Az iskolák a tanügy érdekében tett becses szolgálatait méltányolták, midőn a Polgári s a Kereskedelmi nevére alapot gyűjtöttek. Az Unitárius főiskolában sirjához emlékkő állítását vették munkálatba.

Igazán becses szakkönyvtárával, végakarata szerint, az unitárius főiskola könyvtára lett még nagyobb s becsesebbé. Orvosi műszerei gyűjteménye, melyben kétszáz éves is volt, az unitárius főiskola kórházáé. Ritkaságokkal gazdagított felkelhető egyetlen kedves testvérére, Laborda Kálmáné Bartók Eugéniára szállottak.

A szentiványi Bartók család nemesi czimerében (1701-ből) a nyitott könyv (Jelszava: Si non forte, arte.) betevőben van, mert István, az utolsó sarj is már ezután csak az emlékezetben él Boros Gy.

Emberek.

Ismertem embert,
A ki nagyra volt
Lelkével s hinni
Végtelen tudott,
Még sem tekintém
Őt ember gyanánt,
Mert — emberekkel is
Állatmódra bánt.

(Uram Bátyám.)

Ismertem embert,
Ki csak nevetett,
Hogyha említénk
Lelket és hitet,
Még sem tekintém
Őt állat gyanánt,
Mert — az állatokkal is
Ember módra bánt.

Haan Béla.

Tapasztalatok a népiskolai és egyleti életből.

Levél a szerkesztőkhöz.

Szerkesztő urak engedelmével ide jegyzek röviden egyet és mászt azon a mezőn szerzett tapasztalataimból, a mely mezőn becses lapjok is nagyobb és nagyobb eredményeket óhajtt elérni, mint egy tekintélyes vallásérkölcsi és népnevelési egylet közlönye.

Őszintén és bizalmasan akarok beszélni, mint egy családi körben szokás. Sem dicsekedni, sem másokat újabb divatu módon megróvogatni, sem humbugot csinálni nem szokásom, nem természetem. Észrevételeimet, megjegyzéseimet szíveskedjenek teljes jó indulatból származóknak és megbízhatóknak tekinteni.

Most a megelőzőinél sokszorta^{*} nagyobb figyelemmel kísérem a népeletet. Telhetőleg figyelek a népnevelés érdekében különböző egyletek, társulatok, egyházak és körök által tett lépésekre, intézkedésekre.

Leírom röviden azt, mit Udvarhelymegye egyik falujában, Karácsonfalván a községi iskolában 2—3 télen csináltunk pár év előtt.

Ebben az iskolában a rendes iskolába járók száma évenként 100—120 között változik, az ismétlőké 30—40 között. Tanító csak egy van, Kelemen Lajos, a kolozsvári tanítóképezde egyik növendéke. Megbocsát ez az ur, ha őt leírom. Középszerű tehetség, de annál pontosabb, lelkiismeretesebb, elevenebb, rendtartóbb és jobb tanító. Falusi ember létére akármelyik kollegájával kiállaná a versenyt. Az 1200 lelket számláló faluban ő az első, ki felviradattal felkél, és ő az utolsó, a ki lefekszik télben, nyárban. Heves természetű. Azt szeretné, hogy a párisi torony 24 óra alatt felépüljön. Kora reggeltől késő estig folytonos munkában van: állatait ápolja, vesszőkosarat fon, szalmakalapot köt, kertben ás, ültet, gyomlál, olt, nyes; azután tehenet fej, inget vagy nadrágot szab és varr; ismét kapál, kaszál, fur, farag, fűrészsel, gyalul, udvart seper, szánt, vet, boronál, gereblyél. Pillanat alatt erdőt, mezőt összejár; gyermekeit ölegeti, csókolgatja, vendéget togad; szükség esetén dagaszt, kenyeret süt, ebédet főz, inget vasal, a szomszéd faluba postára fut stb. Az a kartársak véleménye róla, hogy az oltóágot csak hozzá veti az elmetszett vadonczhoz s már megfogamzott. Méhészkedik, gazdászkodik, kertészkedik, mindent csinál, a mit férfi vagy asszony falun végezni szokott. Tantermében csendet és rendet tart. Akárki akármikor lépjék be oda, rendben találja. Az ő iskolájában egyetlen gyermek sem szemetez, nem lármáz, nem rendetlenkedik, nem faragja a padokat. Reggeli felmenetel alkalmával a jó reggelt kívánás után minden gyermek áll egyenesen eleibe jól kitért szájjal. Ő benéz a torkába. Ha baj van, azonnal gondoskodik orvoslásról.

Ennek az ezermesternek csak egy hibája van, t. i. hogy nem énekes, nem zeneértő; de ő mégis énekelni is tanít, kell hogy tanítson. Képes az iskola érdekében bíróval, jegyzővel, papokkal, kántorokkal s más befolyásos hatalmasságokkal szemben folytonosan hévvel beszélni, vitatkozni, csakhogy az ügynek lelkes bajnokaivá tehesse, annak megnyerhesse.

^{*}) Dicséretre méltó a buzgóság, ha célja nemes, mint a jelen esetben. A t. levélíró ur bizonytalán ajánlani fogja a tanító urnak a latin tanácsot: s v a v i t e r i n m o d o, f o r t i t e r i n r e. Fialat embernek jó ezt szem előtt tartani.

Ezzel az emberrel kerültem én egy faluba.

Folyton a nyakamra járt. Nehéz magán ügyeim közepette az iskola és a népnevelés szolgálatába állított. Iskolaszéki tag lettem, s most én állottam az erdő felől, az ő háta mögé. Elhatároztuk, hogy a tanidő alatt csináljunk minden szombaton estéyleket, melyeken a gyermekek vigyék a főszerepet. Ez az ember közös megállapodásunk szerint roppant erőfeszítéssel és odaadással neki fogott. A rendes tanítási időn kívül most az egyik, majd a másik csoport gyermeket alkalmas és a nép előtt is érdekes versek, apróbb példázatok, párbeszédok elszavalására, előadására sokszor az én jelenlétemben, betanította. Nehány szép elbeszélést pár- vagy társas elbeszélésre átírtam s a gyermekek nagy hatással előadták. Többször gyermeknek való szindarabok is kerültek elő. Ezen kívül én vagy ő felolvasásra is készültünk. Egy-egy, gyermekeknek való, népdalt is betanítottunk. A gyermekeket — az ismétlő nagyokat is belevonva — feltűzeltük. Közelgett a szombat. Templomban a papok, a faluban a polgárok által, sőt a gyermekek útján is közhírré tettük, hogy szombaton az iskolában ingyenes nagy előadás*) lesz. A faluban nagy érdeklődés támadt. Ingyenes és mégis tanulságos időtöltés — nagy dolog falu helyen! . . . Éppen szombaton estve, mikor fenni, szőni, varrni nem szabad, mert pozdorja, kolbász vagy rostabőr lesz az egészségből. Szombaton, mikor a legények tekeregnek fel és alá, a leányok pedig izzognak, viczognak itt és ott. Szombaton, mikor az idősebbeknek sincs a hét fáradalmi után elfoglaltatásuk. Szombaton, mikor otthon is kellene valamit olvasni, vagy az iskolás gyermekkel olvastatni a háztáj és a szomszédok hallására Mátyás királyról, Kinizsi Pálról, törökről, tatárról stb., de mert az iskolában is lesz, akkor elmarad s a gyertya, vagy lámpa sem ég, nem fogy otthon. Szombaton nem költünk, nem fáradunk s mégis tanulunk és jó időt töltünk.

*

*

*

Eljött a szombat est. Kelemennel ketten kivilágítottuk a nagy iskolatermet saját költségünkön. A szülők szereplendő gyermekeik által érdekelve, legények, leányok, ifjak, öregek a felszegtől az alszegig, zsufolásig megtöltötték már szürkületben a nagy tantermet. Rendszeren 30—40 személy volt jelen a gyermekeken kívül minden alkalommal.

Az estéylek 2—3 óráig tartottak. Egyik gyermek szavalta például Petőfi „Hunyadi László“-ját lehető ügyesen, bátran, szép és szabatos kiejtéssel és hangsúlyozással. Én nyomban felállottam az emelvényre s elbeszéltem magyarázatképpen a körülményeket, úgy hogy többször egész korrajz kerekedett ki kézzelfoghatólag beszélve. Ilyen módon egyetlen vers vagy párbeszéd sem maradt körülményes magyarázat nélkül. Jelesebb írók életrajzai, történelmi nevezetesebb korszakok, események lettek megismertetve. Egyik, másik lapból ismeretterjesztő cikkekkel is olvastunk fel kellő magyarázattal. A Kubinyi

*) Mulatság.

Lajos két kötetes „Házi ipar könyvét“ s annak tartalmát megismertettük. Ezen estélyeken senki sem szunyadott, mint templomokban szokás. Szerették volna, hogy reggelig tartsanak. Eljöttek papok, kántorok hozzátartozóikkal. Estély végeztével a tanító szállása telt meg. Érdekes beszélgetések fejlődtek ki. A tanító mindennap két annyi munkát végzett, mint ha csupán a tantárgyakkal foglalkozott volna a rendes időben. A gyermekek felbuzdultak. Othon is mind tanultak este, reggel. Alig lehetett őket lefektetni. Egy év alatt két évre szóló előhaladást tettek. Legnagyobb büntetés volt az, ha valamelyik el volt tiltva az estélyen való szavalástól vagy énekléstől. Gyönyörű és lélekemelő volt látni 100—120 gyermek ilyenén versenyzésének eredményét. A zárvizsgák alkalmával a közigazgatási bizottság kiküldöttei, valamint a vallástani egyházi biztosok bámultak a gyermekek előhaladottságán. Iskolamulasztás nem volt. Büntetéssel szorítani nem vala szükség. Még az olyanok is iskolába jártak, kiket saját kérésökre év elején az iskolaszék felmentett. Ily módon a szülők előtt úgy tűnt fel az iskola, a hová önként, büntetés nélkül kell küldeni a gyermekeket.

* * *

A 10—12 ik estély után a tanfelügyelőhez terjedelmes, őszinte jelentést fogalmaztam. Magam nem irtam alá, hanem biróval s más nem tudósféle iskolaszéki tagokkal aláíratam, hogy őket érje a dicsőség. Egy levél kíséretében elküldöttem. A közigazgatási bizottság fellekesült. A jelentést csaknem szóról szóra kiadta szoros rendelet alakjában, melyben minden iskolaszéknek és tanítónak kötelességévé tette a hasonló estélyek tartását. Egyik tanító dicsérte Keleмент, másik uton utfélen megtámadta és szidta, hogy miért nem fér a bőrében, miért okoz még több bajt és nyomoruságot nekik. Egyik pap pártolta, másik ellenezte az egész megyében. Több kevesebb eredményt a legtöbb faluban mégis előidézett.

Ezen estélyekkel egyidejűleg alakult a faluban fiatal földészekből, fuvó hangszerekkel egy zenekar, mely máris nagy hírnévre tett szert a környékben. Ez is többször működött az estélyeken. Így folyt ez vagy 3 télen keresztül. Olyanforma czél lebegett szemeink előtt kicsinyben, mint Kisfaludiék előtt nagyban. Ők magyarul olvasó közönséget akartak teremteni, mi pedig a népet akarók olvasni szeretővé tenni s ez által egyfelől tanulni szoktatni, másfelől sok rosztól visszatartani. Azért érintgetők száját az ingyenes estélyeken finomabb fajtájú mézes madzaggal, hogy önként, önmaguktól kezdjék nagyobb mértékben éhezni és szomjuhozni a szellemi táplálékot. Nem is csalódtunk. Ma az iskola könyvtárából sok forog közkézen. A szülőkön pedig az iskolai olvasókönyvek árát nem végrehajtással kell felvenni. S hátha . . . !

Pár vonásban meg kell mutatnom a kép másik oldalát is. Engemet magán ügyeim elvontak az iskolától. A tanítót hivatalos és nem hivatalos részről némi kellemetlenségek érték. Lelkének nemes lángolása alább szállott, egyesek hálátlansága s főleg nagyobbak és kisebbek

tudatlanságból származó méltánytalansága miatt Két tél estélyek nélkül telt el.

A nagy közönség csak sohajtoz, kérdezősködik, a gyermekek még mind reménykednek s nem tudják, ki az oka, hol az oka, mi az oka annak, hogy az estélyeknek csak a hire maradt? Én sem mondok erről többet. Megbecsülhetetlen, kiszámíthatatlan nagy kár. *) Egy pár szomszédbeli tanító ezzel is igazolva látja saját, nem ajánlatos emefelfogását, t. i. az ugynevezett nép nem érdemli meg, hogy érette valaki tegyen, annak nem könyv és miveltség kell, hanem korbács.***) Jó, hogy nem hallod Channing! . . .

* * *

Még egy pár megjegyzést.

A néptanítók gyüleseznek, szaklapjaik irnak. A Dávid Ferencz-egylet fiókjai is gyüleseznek, a mint jelzik. A fennebbi képhez hasonló valamely vonásról sem itt, sem ott nincsen szó. Pedig első helyen minden a népért van. Már pedig azért gyors sikerrel és leghatékonyabban csak a leirt, vagy ahoz hasonló módon lehet tenni. Minden egyéb önámítás. Papok és tanítók változzanak egy ü t t h a t ó lélekké faluról falura s ne elégedjenek meg azzal, hogy évenként 1—2-szer néhányan egymásnak felolvassanak, mert a népre nézve így csupán csak zengő érczek és penpő czimbalmok. — E kép mindenesetre kedvesnek és ajánlatosnak mutatkozik, habár a függöny visszataszító színnel gördül eleibe. A függönyön át is látszik és beszél, mintegy a Vörösmarty hangján figyelmeztetve, hogy ovakodni kell a szellemtél hidegének megvevésé-
től. A népvézerek ne azért gyűjtsenek szellemi kincseket, hogy önma-
guknak legyen, hanem azért, hogy annál több tovább adni
valójuk legyen. Az egyletek igénybe veszik a közönség jobb ré-
szének áldozatkészségét. Jó lesz tehát, ha főleg a nép közé állított
vezetők gondolkozóba esni nem unják ***) Hátha egyszer az áldozatot
abutere patientia (benevolentia) nostra? (Meddig éltek még vissza jó-
tékonyságunkkal, türelmünkkel?) Ki felel meg erre? Én nem.

Derzsi József.

*) Hátha a jövő télen újra kezdődnek? A t. levétíró ur lelkesedésétől sok függ. Szerk.

**) Akarjuk hinni, hogy ez a megjegyzés túlozva van. Ha ilyen tanító volna, annak kár a mindennapi kenyér. Szerk.

***) Mi is csak ezt akarjuk. Minden szavunk erre irányul, minden gondolatunk e körül jár. Az itt leirt képet könnyű volna túlzásnak nevezni. Hiszen a nevezgetésnél mi sem könnyebb. Mi láttunk az itt leirtakhoz hasonló dolgot. Tudjuk, hogy most is van olyan egyházunk nem egy, a hol a telet így töltik. Miért nincs ugy mindenütt? Egy kevés önfeláldozó buzgóságot kedves lelkész és tanító barátaink s hidjék meg, hogy csodát fognak mivelni, mert a talaj még elég jó! Szerk.

Rövid jegyzetek egy hosszú utról.

II.

Kora ifjúságom óta mindig epedve vágytam, hogy Velenczét megláthassam. Valamely csodás szép, elbűvölő városnak képzeltem én azt, de soha sem tudtam megállapodni képzeletemmel. Nem volt mihez hasonlitsam. A valóságot kellett hogy lássam. Vágyam most másodszor teljesült. Augusztus szép hónapjából már egyszer csaknem két hetet voltam a „tündérek lakában“ feleségemmel. Az emberi életben nagy idő hat-hét esztendő is, de egy több száz éves városban — majdnem semmi. Különb is Velencze olyan város, a melynek jelene csak azért van, mivel multja volt. A Dogek gazdagsága ma csak romjaiból sejthető, de ezek a romok a régi idő művészetének olyan remek maradványai, a melyekért a művész, a tudós s a közönséges utas mindig örömet mehet Velenczébe.

Ilyen város nincsen több a föld kerekiségén. Az ember madár-távolból szemlélve azt képzelhetné, hogy valamely vízi tündérek telepítették oda a tenger kebelébe maguknak lakhelyül. A szárazról egyet len vasut-vonalon közelíthető meg. Az utas a száraz földről eltávozik, s a vasuton jó két percet halad viz felett egy nagyon egyszerű szerkezetű kő hidon. A víz tükre csendes, belseje tele tengeri növénynyel. A víz feneké nincsen messze, de fenn és lenn egyaránt csak a szép kék ég látszik.

Igy szemlélve olyan költői a városba bevonulás. Az állomás kapuja előtt a város felől a nagy csatornában 150—160 gondola (csolnak) áll rendelkezésre. Egy kevés ijedelem között egy-két sikoltás után a kényelmes bársony-ülésem pihenünk. Koporsó fedélhez hasonló, fekete posztóval bevont fedele, mondjuk sátora, a tágasság okáért most le van véve. A hat-nyolcz méter hosszú csónak két vége egyenesen fel áll magasra Elöl a nyakán egy sor kiálló fog van, melyek védelmére, illetőleg díszére szolgálnak.

Milyen felséges utazás! Az ember csak látja hogy halad, csak veszi észre, hogy a nagy csatornából mellék-utra tért gondolája, s onnan hol jobbra, hol balra siklik ez a gyászosan fekete jármű, míg mellette egyre-másra tűnik el egy hozzá hasonló. Seholy semmi életjel, csupán itt a víz tükörén. A házak némák, a fehér márvány ablakfél, a remek díszmű sötét kezd lenni. Olyan életunt, elhagyott. Ha a művészt kérdezzük, ő megszólaltatja s alig képes szemével figyelemmel kísérni a 12 száztól a 17-ig készült byzanci csúcsíves s más stíli minden képzelhető színű márványból épült paloták egész seregét. Egy önálló tanulmányutat mindig megérdemelnek ezek a műrekek. Az építész, a szobrász, a zenész s a festő annyi gondolatot gyűjthet össze ezek között a falak között, hogy évekig táplálkozhatik rajtok. Középlete felette sok, s ezek között a központot a Doge-palota foglalja el, melynek oszlopai s csúcsíves hármás ablakai s színes márványból mozaik-szerűleg készült falai

órákig lefogva tartanak. A velencei palotákat nagyban diszítik a főterem szép ablakai, melyek az épület közepén vannak.

Mindez végül is csak a mult dicsősége. Ma csak a halottak beszélnek. De ez a beszéd nagyon sokat mondó. Nagyon tanuságos. Ime szemmel látható bizonyosságai ezek annak, hogy a nagy szellemek alkotásai soha sem semmisülnek meg. Ezekből a régi művészek szelleme beszél eszmékről, melyek nagyok, világra szólók voltak. Lehet, hogy egykor kő nem fog kövön lenni, s mégis sem a szellem, sem az eszme, mely most róluk beszél, nem lesz megsemmisülve. Az emberi lélek a művekben kézzől-kézre vándorol.

Velenczében az élet délután kezdődik. Központi hely a Szent-Mark tere. Teljesen épülettel szegélyezett tökéletes ép egy-közény alakú tér. Keleten fő ékessége a Szent-Mark templom, északon mindjárt legelől az órás torony, mely arról nevezetes, hogy éjjel a számok világítva vannak s éjfélkor, a mikor az óra üt, a 12 apostol megjelenik. Tovább köröskörül az egykori állami közpaloták szakadatlan egységben. Ezekben van most is a város élete, mivel fenn a szines üveg, gyöngy s hasonló áruczikkék műhelye, alól az ékes és gazdag kereskedések. Látszik, hogy itt készítik a csillogó ékszereket, mert a gyönggyel, arannyal, ezüsttel, mozaikkal és képekkel telt kereskedések tulnyomók. Az egész tér, s a nagy épület tágas csarnoka egy óriási kávéház, mely délutántól késő éjig tömve van velenceivel és idegennel. Nappal sem néptelen, mert akkor a tér növeltjei, a szürke galambok ezerei szállingóznak helyről-helyre az emberek között. Ezek még az idegent is meggyőzik barátságokról s az idegen sem állja meg, hogy egy-két zsemlét oda ne adjon nekik. Egyik barátunk a galamboknak köszönhető, hogy a társaságtól elmaradt, s a kalóz s a gyorskocsi (azaz, hogy gondola) öt lirájába került, s így is alig hogy el nem késett a vonattól.

A téren estve rendszeren katonai zene van. Most a magyarok tiszteletére volt. Sem jární, sem ülni nem lehetett. Az egész tér úgy hullámzott az emberektől, mint a levegő a zenétől. Érdekes multság. Négyes, ötös csoportban ülnek férfiak, nők együtt egy parányi kis márvány asztal mellett. Fagylalt, lemondádé, s egy kis málna vagy más szörp bő vízzel feleresztve, jéggel lehűtve egy néhány centesi-ért elég arra, hogy egész zene alatt ott üljön a társaság. Nekünk erre most nem volt türelmünk, mert az idő rövid volt.

A szárazföldi életet felváltottuk a vízi étlettel. Két gondolát elfoglaltunk. A gondolásoknak megmagyaráztuk, hogy szándékunk a Canalon mulatozni egy órát. A parti élet, a házak, közterek s partok lámpái fénye halvány világot árasztott a csendes víz tükörére. A hosszú keskeny jármű alig zavarta meg a csendet. A gondolás lapátját oly biztosan kezeli, hogy neszét hallani csak néha lehet. Mihelyt elhagytuk a Doge-palota környékét, mindjárt teljes lett a némaság, de egy félóra multán a Canale grand központi helyétől, a Ponte Rialto (visszhangzó hid) tájáról valamely bájos éneket hallottunk meg. Egy percz multán,

mintha a tenger hajjai zenészt teremnének, egy gondola énekes, egy gondola hárfás, egy gondola vegyes kar tünt elé, mindenik tele rakva himbáló, ezer színű lámpionokkal. Szólt a dal s a Canale meg volt telve kíváncsi közönséggel. Alig fértünk egymástól s alig birtunk magunkkal az örömtől.

Egyszer csak azon vesszük észre magunkat, hogy a mint elhangzott az olasz dal, megszólal a magyar himnus, s nyomban rá a Kossuth-nóta, s a Canale-Grandeon mulató magyar társaság egy lélekkel egy dalba tört ki. A dal nyelve közérthető nyelv mindenütt s a mint elhangzott énekünk, eviva Ungaria (Eljen Magyarország) kiáltás válaszolt.

Valami különös jelenség, hogy az olasz ha szárazon, ha vizen, mindig bizonyos mértékig művésznek születik. Ezek az énekesek mindnyájan jelesek, s egy tenorjok oly kitünő volt, hogy méltóbb szereplésre érdemesítettük.

A Canaleon fel s alá hosszasan tartott ez az estvéli mulatság, mely itt nyáron át egészen közönséges, de a mely máskor, pénzkereső alkalom a szegény velencei ifjaknak.

Itt a gondolás, a gondolába belépni s kiszállni segítő, az énekes, a zenész s egy rakás gyöngyáros mind azután a Canale után él. Az idegen azért megy oda s Velence az idegenek s tehát vízének köszönheti minden élénkségét s mégis közelebbről képes volt valamely földi hatalmasság arra gondolni, hogy betöltesse. Ugyan mire ez az ujkori romboló reform? Vagy nincs más mód arra, hogy Velencének fényt s életet kölcsönözzenek? Pedig — meglepetésünkre — építkezést, újítást s a tengerből uj tér elfoglalását láttuk most is.

Jul. 4-én reggel Velencéből kiindult a nagy magyar sereg. Az egészen járatlan utasok is némileg nyugodtabbak voltak az első pihenés után. Egy vonattal indultunk. Bőven volt mit látni az olasz határon s kivált az északi tájon, hol az elmaradt tiroli Alpok végső vonalai szegték meg a látást, mintha arra intettek volna, hogy nézzünk már csak délre, keressük az új ország ékességeit. Jó egészség, jó kedv, tágasság s kényelem voltak utitársaink egyelőre, de aztán beköszöntött a meleg, egészen délvidéki erejében. Nem volt alkalmatlan s a későbbi napokban éppen nagyon szivesen vettük volna.

Lombard-Velence északi része égalya jó részt mérsékelve van az Alpok magas hegyei által. Tágas kocsinkban jó móddal izzadtunk, midőn a magas hegyek havas ormai mindegyre feltűntek. Padua, Vicenza s Verona mindmegannyi historiai nevezetességü erősített város, gyorsvonatunk mellett pár perc alatt elvillant. Közönként a mezei tenyészet nem nagyon lepott meg. Ez még nem olasz jellegü, kivéve a mívelést. Itt a fordás rendszert ritkán alkalmazzák. Minden hely be van fogva, még pedig nem is egy, hanem többféle terménynek. A buzatermő föld gyümölcsös és szőlős egyszerre. Két-három lépésnyi távolban egy sor fa van ültetve s a fák mellett kétfelől egy-egy tő szőlő. A fa a szőlőnek karó, gyümölcsöt terem, a nap heve ellen enyhét lel árnyékában mind

a gabona, mind a munkás. Önként érthető, hogy ezek a fák nem nagyon lombosak. Hogy a föld mindezt kibírja, a gondos művelés és a gazdag csatornázás adja meg rá a magyarázatot. Miképpen minden darab földnek utja, úgy mindeniknek csatornája is kell hogy legyen, hogy abból szükség esetén megöntözzék a növényzetet s a talajt

A természeti képek egyik legszebbike volt ebben az utban a Garda tó, mely Veronán túl bukkant előnkbe. Jó darab időt haladtunk oly közel hozzá, hogy teljes mértékben gyönyörködhattunk égszínkép tükrében. Balaton vidéki barátunkkal hevesen vitattuk a Balaton és a Garda közötti különbséget. Ez is mint az hajózható, van lefolyása, van hegyszegélyzete, de az a hegyi kristály-víz égszínkékje nincs meg a Balatonnak, a mely a Gardót oly meglepővé teszi. A Balatonnak tenger jellege van s nagy előnye, hogy egész óráig lehet utazni partjain, a Garda e helyett roppant magas hegyek közé csal, ott rejtőző kis nyári s őszi üdülő házakba. Itt megvannak a hegyi kirándulók, ott meg van Tihany visszhangjával, a mi ezen vadon, az ott a költőtől megénekelt, bort termő Badacson.

Délután két órakor Milánóba értünk. Két és fél óra alatt meggyőződhattunk arról, hogy Milánó egy nagyon kellemetes, szép és tiszta város. Van központi árucsarnoka, mely terjedelemben, izlésben és művészies kivitelben ritkítja párfját. Minden utas bámulása tárgya a milánói Dome (székesegyház.) Mi ott hagytuk kifizetett ebédünket, kocsit fogadtunk s egyenesen oda mentünk s időnk javarészt benne és körülötte töltöttük el. Azóta láttuk az Eifel-tornyot, a londoni Westminster-Szent Pál és a parisi Notre-dame templomokat s még sem tud kimenni a fejemből ez a fehérmárvány templom s mégis most t. olvasóimtól engedelmet kell kérnem, hogy a művektől a művészekhez, a templomtól a paphoz; az idegentől a magyarhoz, a legnagyobb magyarhoz, Kossuth Lajoshoz vigyem. Nekünk is mellékes volt egész Olaszország s hihetőleg most egy tizede sem jött volna erre a tájra a 850 magyar-nak, ha az a remény nem táplálta volna, hogy Kossuthot látni fogja. Jól meggondolva, nem csekély dolog tizenkét órai szakadatlan ut teljes gyorsvonati gyorsasággal s mégis olyan élénk, olyan beszédes, olyan izgatott volt minden férfi, minden nő, pedig jól tudták, hogy Kossuthot ma nem fogják látni. Ámde mit tehettek róla. Benne volt a levegőben a villany-áram. Itt, ezen a tájon az olaszok is csak úgy voltak, mint mi magyarok. Mikor a turini állomáshoz érkeztünk, kocsink ajtaja alig nyílt ki a turiniak átláthatlan tömege miatt. A magyarok fogadására ki volt gyűlve a város, s örömtük és lelkesedésük határt nem ismert. Valóságos tüntetés volt ez a magyarok mellett, a magyarokért, a mint látszott. Nincs semmi kétségem az iránt, hogy az olaszok vonzalommal vannak irántunk, de arról meggyőződtem, hogy Kossuthért, vagy a mint ők nevezik, a kormányzóért rajonganak.

Julius 5-e volt a nagy nap. Délelőtt mindenki a napirendet várta. A város egyik közkertjébe gyűlt össze az egész magyar sereg délután

egy órára. Gyönyörű szép idő volt. Minden pillanatban felriadtunk az újabb hírek hallatára. Olyan pünköszt előtti várakozás volt ez. Végül megérkezett egy kocsin Kossuth Helfivel, utána Rutkainé Helfinével és fia Ferencz a városi polgármesterrel. Az utszélén álló két sorfal úgy összecsapott, mint a Verestenger, miután Mózes serge átvonult rajta. A tenger zajához hasonló volt az az éljen kiáltás, mely nem perczekig, hanem tízperczekig tartott. A kedves arczu, szép öreg leszállott a kocsiról, de nem tudott menni, mivel nem eresztették. Férfiak úgy mint nők rohantak rá, hogy ruháját érinthessék. A kik kielégítették vágyukat, beállottak rendcsinálnak, de nem mozdulhatott. Egy félóráig tartott, míg az ebédelő terembe felmehetett. Le vett fővel, könnyes szemmel bollingatott, mert nagyon, egészen az elérzékenyülésig meg volt hatva. Még ennyi idő multán is féket kell vetni a toll elébe, nehogy túlradni engedje a szót. Nincs ahhoz fogható hatás! Kevésszer érzünk oly kibeszélhetetlen boldog érzelmet. . . .

3 óraker ebédnél ültünk az olaszokkal együtt mintegy ezren egy teremben. Az egész nagy terem falait a háromszinü magyar és olasz zászló borította. Az egyik piros fehér zöld, a másik zöld fehér piros. Csak a rend más, de a színek ugyanazok. Ez is növelte a lelkesedés összhangját. A felséges öreg 3 óraker foglalt helyet. Ismét az éljen harsant fel. A terem nyugoti végébe ültek a magyar lobogó alá. Az ebédelés olasz zenészó mellett kezdődött. A harmadik fogásnál Hefi Ignác képviselő üdvözölte a hozzá vándorolt magyar sereg nevében. Ezután felállott Kossuth. Széttékintett. Köszönte a hozzá intézett szavakat, s csak úgy, mintha baráti körben volna: barátságosan óhajt szólni. A társaság javarésze elhagyta helyét, ott feledte ételét, italát, szomszédját s vonult közelebb, hogy lássa, értse, érezze minden szavát. Istenem, milyen szónoklat volt az! Jellemezni rhetorikai meghatározásokkal teljesen lehetetlen. A miként elbánik az elrejtett hatalmu szél az óriási csendes tengerrel, úgy bánt el e hang az ezernyi magyar kebel érzelmeivel. Midőn szelid csendességgel megindult, édesdeden érintgette, de majd az egésztest mozgásba hozta, s aztán úgy felkorbácsolta, hogy nem lehetett tudni, vajjon a fájdalom örvénye, vagy a lelkesültség kicsapongása volt-e nagyobb. Összehasonlítani csak a Pál apostolával merném, mint a melynek akkora volt a varázsa, hogy hallatára a pogány görögök is ezerével tértek a keresztény hitre.

Milyen lehetett régen!? Csodás dolgokat beszélnek felőle, a kik hallották ezelőtt negyven évvel. Egyszer, évekkkel ezelőtt, Londonban a Prime Rose-Hill parkban beszédbe ereszkedtem egy öreg rendü iparossal. Midőn megtudta, hogy magyar vagyok, bizonyos öröm vonult el arczán. „Tudja-e uram — mondá az öreg — hogy 1851-ben itt, ezen a dombon hallgattam én az önök Kossuthját, s hiszi, hogy ez az egész nagy kert tökéletesen tömve volt emberrel. Azóta mostanig még senki úgy nem beszélt a mi szigetünkön.“

A párisi kiállításról átrándultunk Londonba. Egy uri háznál üti

élményeinkről beszéltünk, s midőn Turint említettem, a társaság egyik tagja, egy jeles unitárius egyh. szónok, hozzám fordult: „Volt Turinban? Láta Kossuthot? Beszélt vele? Hát szónokolni is hallotta?! Az lehetetlen, mondá teljesen felindulva s azzal hevesen megölelt s így szólt: „Oh boldog ember! . . . Tudja, hogy én tizenkilenc éves koromban mint hirlapi tudósító folytonosan nyomában voltam míg Angliában volt. Soha olyan szónoklatot! Ah, Istenem, ha még egyszer láthatnám azt az embert!“

Nagyon meglepett, hogy másfél óráig tartó beszédje végén midőn annyira át volt szellemülve, annyi idő multán, midőn újból otthon érezte magát mint honfi, mint szónok, még akkor is szónoki fogással élt. Elvégezvén beszédjének közállapotainkra vonatkozó részét, körültekintett az ezernyi arczon, mely áhitattal várt új tárgyat s újabb tanácsot. Nem folytatta Röviden kijelenté, hogy „bevégezte beszédét“ s felhívta a jelenlevőket, hogy üritsenek poharat „a minden magyar szivben élő aspiratiok megvalósulására!“

Soha annyi boldog magyart nem láttam, mint ez alatt az ebéd alatt. A mikor vége volt, Kossuthot kocsijával együtt elragadták s vitték mindenfelé, hogy minél tovább lehessenek vele. Azután a társaság helyet foglalt a nagy sereg közepett, hogy fényképezzék le velünk együtt.

. . . Estve mindenkit fogadott, mindenki elment s mindenki szólt hozzá vagy kezét fogta meg, hogy megcsókolja. Majdnem összemorzolták egymást, hogy melyik juthasson hozzá hamarébb. Kossuthtól a nők s egy-egy férfi Rutkainéhoz, ehez a rendkívül kedves, igazán nemes arczu, sokat szenvedett, de most oly boldog matronához ment. Csak testvéréről beszélt. Annyit busongott vele, érette, ő is. Bizony voltak nekünk nehéz napjaink, s ettünk sok keserű kenyeret — mondá. Testvérem nem akart társaságot alkotni itt az idegenek között, mindig magunkra vagyunk, s oly jól esik, mikor meglátogat vagy egy magyar. Egészen megelevenedünk. Mondá még, hogy Kossuth tulságosan sokat dolgozik egész nap. Most teljes kényelemben vannak, egy szép szálláson, mely egy diszkertre néz. Az olaszok nagy tisztelete, a közvélemény méltánylása s a magyarok szeretete s vonzódása táplálja őt, a legnagyobb magyart, ki egykor ezt a szép Magyarországot tartá kezében. Isten éltesse sokáig!

Boros György.

Egyleti élet és munkásság.

Képeink. Azt hisszük, örömmel fogják venni olvasóink azt a hirt hogy a jövő évben az unitárius egyház és iskola jelenlegi vezérférfiai arcképét fogjuk közölni lapunkban melléklet gyanánt. Előre is kérjük a szives támogatást.

Új erővel. Lapunk mult számában bemutattuk a megelőző egyleti év munkássága eredményét. A közgyűlés a Dávid Ferencz Egylet választmányát négy új taggal növelte. A választmány már gyűlést tartott

s mi azt következtetjük, hogy a választmány új erővel, új lelkesé-
dással sok hasznost és jót fog elvégezni. Egyik kitűzött czél a ta-
gy üjtés, mit a választmány nőtagjai vesznek kezökbe. A felszólítások
kibocsátása már megkezdődött. Melegen ajánljuk olvasóinknak is, hogy
legyenek támogatásokra a buzgó nőknek. Az egyleti pénztárnokon kívül
a választmány nőtagjai u. m. alelnök Ferencz Józsefné, Boros Györgyné,
Haller Rezsóné, Lehmann Róbertné, Mózes Andrásné, Pataki Istvánné
szívesen elfogadják a tagdíjakat s bármely segélyt. Igen lényeges ha-
tározata a választmánynak, hogy azoknak a tagoknak, a kik az 1889.
évre hátralékban vannak, a lap nem fog küldetni az új évben. Re-
méljük, hogy nem fog lenni, a kire a szabályt alkalmazzuk. A télen
megkezdődik a népkönyvtáraknak könyvekkel való segélyezése. Ha sz-
nált könyvek beküldését kéri a választmány. Az éne-
keskönyv ügyében véleményt kér a közgyűlés s ezt a választmány fogja
eléterjeszteni. Már is több vélemény érkezett a titkárhoz.

Felolvasások Kolozsvárt és a vidéken. A D. F. Egylet a múlt
évben oly szép sikert ért el felolvasásaival mind Kolozsvárt, mind a vi-
déken, hogy a jövő télen is folytatni fogja Kolozsvárt novemberben lesz
az első, s öt hónapon keresztül minden hónapban lesz legalább egy.
Eddigél felolvasónak ajánlkoztak: Dr. Brassai Sámuel ur, Kovácsi Antal
ur, Grätz Mór ev. lelkész ur, Dr. Lánczy Gyula egyet. tanár ur, Ürmössy
Lajos ur, Dr. Nagy Mór ur, Boros György ur.

A vidéken is bizonytal lesznek felolvasások, miként a múlt évben.
A vidékiek rendszeresen eszmecserével kötik össze, a mi nagyon fokozza a
felolvasások értékét. Mi a falusi felolvasó esték szükségességét
hangsúlyozzuk.

Üdvarhelykör: Egy örvendetes mozzanatról ohajtom értesíteni.
A kereszturkőriek sikerein lelkesülve, néhány tanító barátunk egy
dalkör alakításán fáradozik. Az eszme nem új. De valóságga csak most
kezd lenni. Legközelebről a múlt hó 25-én — Gyepesben tartott
tanitói gyűlésben, illetve annak végeztével beszéltetett meg. S ott hely-
ben alá is irtak többen a felhívást tartalmazó ivnek. A megkezdés ér-
deme Szabó Mózes szentpáli és Györfi István szentmártoni tanító uraké.

Említett megbeszélés után egy héttel, október 3-án, már tartatott
is egy próba Hom.-Szt.-Mártonban. Itt volt a kezdet. Résztvevő vala
nyolcz. Karmesteri teendők Szabó Mózesre bízátanak, a ki, közbe le-
gyen mondvá, az énekügy lelkes barátja s így hisszük, hogy a dalkör
fellendülése az ő akaratán és igyekezetén nem muland. Remény van,
hogy a tagok szaporodni fognak s ha nehézségekkel is, e kedves esz-
mének életet fognak adhatni vidékünkön. Adja Isten, hogy ugy legyen!
Ez idő szerint abban van megállapodás, hogy minden hónap első csü-
törtök napján gyűlnek össze próbára; még pedig felváltva Szt.-Már-
tonban és Szt.-Pálon, ezek ugyanis a legalkalmasabb központi helyek.

Nagy örömmel olvastam a Közlönyt. Jól esett egyletünk egy évi
működését egészen látni, megismerni. Szerettem volna a közgyűlésre

elmenni, de a körülmények nem engedék. Nehezek az életnek mindennemű körülményei, de tán legnehezebbek a financialisok. Mi legalább így érezzük és tapasztaljuk. Én azonban még ennek is minden nehézségeivel kibékültem, midőn a Közlönyt kezemhez kapva, áthetüztem annak tartalmát.

. . . A gyepesiek, ha későre is, papot kapának. Mult vasárnap voltak paphivni, hogy mikor foglalja el új kollégánk Kádár Lajos állomását, arról még nem értesültem.

Hadd végezzem levelem gyászjelentéssel. Szept 30-án halt el Kis Jakab derzsi mester felesége, hagyván maga után kimondhatatlan gyászt és bánatot. Jó nő, jó anya volt. Férje s hét árvája siratja sűrű könyhullatással. Nagy részvéttel temettetett el a csak 46 évet élt nő.

Recsenyéd, 1889 okt. 11.

Pál Ferencz.

Miért nem járnak iskolába a székely gyermekek közül oly sokan? Mi erre nem tudunk felelni. Feleljenek a szülők, a tanítók, a községi előljárók s a tanfelügyelők. Tapasztaltuk, hogy sokan nem járnak, mivel **nincs ruhájuk**. Mi is felöltöztetünk 1—2-öt minden télen. A „rongyos egylet” nevet ki nem ismeri? Ez olyan egylet, a mely a módosabbak használt ruháját összeszedi s abból a szegény gyermekeknek ruhát csináltat. Ruházzuk fel a ruhátlanokat, hogy mehessenek iskolába. Párisban — az „Egészség” leírása szerint — így járnak el: ha szegény szülők nem képesek gyermekeiket iskolába küldeni, nem czitálják az előljáróság eleibe, hanem megkérik, hogy anyagi helyzetökről az előljáróságnak tegyenek jelentést. Ha kiderül, hogy a gyermeket ruhátlan-ság miatt nem küldötték iskolába, akkor a szükséges ruhát ingyen küldik a szülőknek. Minden iskolában van ugynevezett iskolakonyha, hol 5 krért kapnak egy ebédet. A tanuló az 5 krt a tanítónak fizeti, kitől jegyet kap az ebédhez. Ingyen is ad ebédjegyet a teljesen szegénynek, mit a többiek nem tudnak meg. Az ebéd husból s főzelékből áll, mihez kenyér jár. A párisi községtanács évenként 300,000 frankot ad ilyen czélra.

A budapesti unitárius egyháznak kedves ünnepe volt október 6-án. Templomát, melléképületeit megkoszorozták, mivel szarvazat alá kerültek. Az épület fellobogózva, a munkások ünnepi diszben voltak s így vonultak el az egyház összegyűlt előljárói előtt. A munkások vezetője üdvözlő pohárköszöntőt mondott az egyháza, tiszteleti gondnok Hajós Jánosra, gondnok Bedő Albertre, lelkész Derzsi Károlyra, az építési vállalkozókra, a fővárosra és a tervezet készítőjére. A munkások örömét fokozta, hogy külön munkabért kaptak. Este folyt tovább az ünnepély egy diszlakomán, melyet az építő-czég adott. Jó kedv uralkodott egész este, s a főváros iránt érzett hálája az egyháznak sokszor nyert méltó kifejezést. Esztendő ilyenkor lesz az épület használatba vétele. Isten segítségét kérjük a munkára.

Ütő Béla felső-rákosi lelkészszé választatott s helyébe B.-Körispa-

takra Nagy Benedek kisorjáni levita tanítót nevezte ki a főtiszt. püspök ur. Sikert kívánunk munkájukhoz.

Pályázat. A székelykereszturi egyházkör dalköre a következő pályázatot hirdeti:

1. Irandó szentmihály vasárnapi Istentisztelet alkalmával használható templomi énekszöveg-alak. Terjedelem tetszés szerinti. 2. Pályázhatnak a székely-kereszturi unitárius egyházkör tagjai. 3. Pályázati határidő 1890 januárius 1. 4. Pályadíj 1 darab 10 frankos arany. 5. Bíráló bizottság: elnök mlts Szentkirályi Árpád dalköri elnök; bizottsági tagok: esperes Török Sámuel, középiskolai tanár Péterfi Lajos, lelkész Németh István és Györfly Ferencz. 6. Pályaművek — nem sajátkezűleg másolva — a szerző nevét tartalmazó jelíges zárt levélkével együtt Szombatfalvára (utolsó posta Székely-Udvarhely) a bizottság elnökéhez küldendők.

Az ekléziákból. (Folyt.) Én Iakán volt nyári tanítás. A faiskola, csemeték eladásából 22 frt jött be. A tanítónak dicséretére válik mindez mind a szakszerű tanítás. A kepe megváltás itt is munkálatban van. A lelkész énekgyakorló társaságot alakított, mely már nyilvános Isteni tiszteleten is működött nagy meglepedésre. Elismerés az érdemnek. Az eklézia az egyház közpénztára számára 1173 frt 90 krt kezel, melyet rendre fizet be a közpénztárba. Martonosban van nyári tanítás, s a rendes iskolázás elég pontos. B. Köröspataknak van már 460 frt kepeváltási és 100 frt kepepótlási alapja. Bözödön van nyári tanítás. Ravában mindkét iskolázás kitűnő. Pipén jól folyt a nyári tanítás. A kepe-megváltás készülöben van, mit Jakab János úr jövőre biztosított azzal, hogy egy erdőrész fáját az alap javára ajándékozta. Köszönet! (Folytatjuk.)

Hazánk és a külföld.

Jutalomra. T. szerkesztő ur! Az „Unitárius Közlöny“ folyó évi szeptember 9-iki számában egy angol uraság közhírré tétele folytán, mely szerint 60 frt jutalomdíj van bárkinek kitéve, a ki a bibliában megtalálja ezen szavakat: „Atya, fiu, szentlélek egy Isten“.

Alólírt bátor vagyok beküldeni a fentalált szavakat.

Szent János evangyéliomának X. rész 30. versében ki van mondva: „Én és az atya egy vagyunk.“ Ugyanezen rész 36. vers utolsó mondata így hangzik: „Istennek fia vagyok.“

S minthogy az Ur Jézus Máté evangyéliomában XXVIII. rész 19. vers utolsó mondatában azt mondotta: „Megkeresztelvén őket atyának, fiunak és szentléleknek nevébe“ —; s minthogy János XIV. rész 26. vers első mondata: „Ama vigasztaló szentlélek, kit az atya az én nevemben elbocsát“ — ezen szavakkal van kitéve; tehát tisztán szavakban ki van írva: „Atya, fiu, szentlék egy Isten.“

Mert az idézett evangyéliumi részek szerint: miután a fiu és az atya egynek van mondva, s miután a fiu Istennek fia, — s miután a szentlélek az atyától és fiutól bocsáttatik el, tehát ez a három — az idézett evangyélium szavai szerint — egy Istenséget képez; és ezen

szavak: „Atya, fiu, szentlélek egy Isten“ — tisztán ki vannak írva az evangéliumban, tehát a bibliában.

S szerény megjegyzésem szerint ép oly világosan érthető ez is, mint az, hogy: hó, jég és víz: ez a három egy, és egyet képez.

Maros-Vásárhelyt, 1889 sept. 15-én.

Teljes tisztelettel

Drottloff János, törvzs. tlkvi átalakító.

Ehez a pályamunkához a magunk részéről kevés szavunk van. Megnyugtatóan értesítjük a pályázó urat, hogy dolgozatát lehetőleg hű fordításban megfoglaljuk küldeni annak az angol lapnak, a melyből a pályatételt átvettük. Szolgáljon megnyugtatóra az is, hogy ez — tudunk szerint — az első pályamunka. A dolgozatra a mi véleményünk az, hogy aligha elnyeri a 60 frtot, mivel a feladottak közül csak egy tételre felelt, s főleg mivel a feladatot nem jól fogta fel. Nem azt kívánta az a pénzes ember a pályázni szándékozótól, hogy oly mondatokat keressenek a bibliában, a melyekben az „atya“, a „fiu“, a „szentlélek“ és az „egy Isten“ szavak előforduljanak, hanem a melyben ez legyen „Atya, fiu, szentlélek egy isten“. Ilyent a pályázó nem talált, s más sem fog találni, mivel nincsen. A pályázatban követett módon akármit, még azt is ki lehet mutatni a bibliából, hogy „Minden torony gömb alaku, tehát a Babel tornya is gömb alaku volt.“

Az utolsó megjegyzésre vonatkozólag azt kérdezzük: hiszi a t. pályázó ur, hogy Biblia, Corpus Juris és Csizio, ez a három könyv egy volna, pedig mind a három könyv s mind a három papirból készült?
Szerk.

Külföldön is módon találkozott össze két theologiai akademia ujra szervezésének kérdése ebben az évben. Hazánkban az ev. ref. egyh.-ban csak most zajlott le itt Kolozsvárt egy heves harcz a miatt, hogy vajjon az enyedit Kolozsvárra átlehet-e tenni? Erősen nagy többség mondott nemet, de azért mégis lehet, hogy meglesz az egyházkerületi ev. ref. theol. akademia és az egyetemmel kapcsolatba fog hozatni, hogy növendékei ott is tanuljanak. Angliában az unitáriusok is ilyenformát csináltak, azzal a lényeges különbséggel, hogy ők a nagy Londonból a kis Oxfordba vitték theol. akademiájokat s hogy nem a papnövendékeknek akarnak tért engedni az egyetemen, hanem az egyetemi hallgatónak akarnak alkalmat nyujtani arra, hogy tanulhassanak theológiát. Vajjon melyik a helyesebb törekvés?

Egy keresztény nő az Istennek szolgálni s embertársainak használni akarván, vezérelvül ezt a jelmondatot választotta magának: „En ezen az életen csak egyszer megyek keresztül, ezért ebben az utamban minden jót, a mit tehetek, minden szívességet, melyet valamelyik embertársam iránt tanusíthatok, azonnal megteszem; soha sem halasztom vagy mulasztom el, mert többet nem fogok ezen az uton járni.“ Isten áldja meg e nőt s vezéreljen minden embert hasonló elhatározásra.

Az északamerikai unitárius és más keresztény felekezetek nemzeti konferenciája ez évben az eddigi gyakorlattól eltérőleg

nem Saratogában, hanem Philadelphiában tartatik október 28—30-ik napjain.

Oxfordban, az angol egyetemi városban, az unitáriusok theol. akadémiaja letelepedett s első évét október 15-én megkezdette. A mi tőlünk odament papjelölt Gálffi Lőrincz is az új tanulók között van. Kívánjuk, hogy mind az intézetnek, mind a magyar ifjunak szerencsés legyen az oxfordi élet.

Vasárnapi munkaszünet. A párisi világkiállításon egy nagy gyűlésen megbeszélték a vasárnapi munkaszünet kérdését s megállapodtak abban, hogy nincs olyan munka, a melyik vasárnap ne szünetelhetne. Az emberek jólléte úgy kívánja, hogy a hétből egy nap a nyugalomra legyen. Oly nagy férfiak, mint a francia köztársaság elnöke Carnot nagy szorgalommal jár templomba minden vasárnap. Az angol miniszterelnök; az ex-miniszterelnök Gladstone is támogatják ezt az üdvös mozgalmat. Nálunk a törvény is tiltja a vasárnapi munkát s még sem igen akarjuk átlátni, hogy a ki hat nap alatt szorgalmas, az elvégezheti minden dolgát. Vasárnap csak azok dolgoznak, a kik hétköznapi munkáikra vannak kényszerítve.

Szives kérelem. Mindazokat, a kik a „Dávid Ferencz Egylet“ kiadványai-ból szivesek voltak clárusítás végett példányokat elfogadni, felkérem, hogy a jelen évben elszámolni vagyis az eladott példányok árát beküldeni, az el nem adottakat visszaküldeni sziveskedjenek. **Boros György**, egyl. titkár.

Szerkesztői izenet: Rédiger G. Köszönjük a levelet. Felhasználjuk. Bár teljesülne ohajtásod, mely a miénk is. Ideje volna már. Gyöngyösi I. A kívánt számokat készséggel küldöttem meg. Várom az ígéretet. Üdvözlöt. **Csifó S.** A pénzt illő helyére juttattam. Levél ment. **Énlaka.** Jóni fog.

 **Előfizetési (1 frt 20) és tagdíjak (alapító 10 frt, rendes 1 frt) Dr. Veress Vilmos egyleti pénztárnokhoz küldendők. (Külmonos-
torutca)**

**Jelen számhoz Dr. Bartók István arczképét csatoltuk
s a számot egy fél ivvel bővítettük. Ára 25 kr.**

T A R T A L O M.

Bartók István halálára. (Költe- mény.) Dézsi Mihály . . .	197	Tapasztalatok a népiskolai és egyleti élethől. Derzsi J. . .	205
A Szurátei Kávéház. Brassai S.	198	Rövid jegyzetek egy hosszu utról. II. Boros György . . .	210
Dr. Bartók István. (Arczképpel.) B. Gy.	202	Egyleti élet és munkásság . . .	215
Emberek. (Költemény.) Haan B.	205	Hazánk és külföld	218